

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

5694 Методичні вказівки
щодо виконання, оформлення та захисту
кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «бакалавр»
для студентів спеціальності 231 *«Соціальна робота»*
денної та заочної форм навчання

Суми
Сумський державний університет
2023

Методичні вказівки щодо виконання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «бакалавр» / укладачі: О. В. Купенко, Ю. М. Савельєва, К. С. Сахно. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 33 с.

Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

ЗМІСТ

С.

Вступ.....	4
Настанови щодо організації роботи здобувача стосовно виконання кваліфікаційної роботи	6
Проблема, об'єкт, предмет, тема кваліфікаційної роботи	6
Мета та завдання кваліфікаційної роботи, настанови щодо виконання.....	11
Керівництво під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра.....	15
Загальні вимоги до структури та обсягу кваліфікаційної роботи.....	17
Обсяг і оформлення кваліфікаційної роботи	20
Дотримання академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи.....	23
Відгук і рецензія на кваліфікаційну роботу	24
Захист кваліфікаційної роботи	26
Оприлюднення кваліфікаційної роботи	28
ДОДАТОК А. Шаблон заяви про затвердження теми кваліфікаційної роботи.....	29
ДОДАТОК Б. Шаблон завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра.....	30
ДОДАТОК В. Титульний аркуш кваліфікаційної роботи	31
ДОДАТОК Г. Інформаційна довідка щодо якісних показників кваліфікаційної роботи.....	32

ВСТУП

Відповідно до затвердженого Стандарту вищої освіти України із спеціальності 231 «Соціальна робота» (галузь знань 23 «Соціальна робота»), рівень вищої освіти – перший (бакалаврський), ступінь вищої освіти – бакалавр) завершальним етапом навчального процесу за освітньою програмою «Соціальна робота» в Сумському державному університеті є виконання та публічний захист кваліфікаційної роботи.

Ці методичні вказівки укладені на підставі Національної рамки кваліфікації¹, Стандарту вищої освіти України зі спеціальності 231 «Соціальна робота» (галузь знань 23 «Соціальна робота»), рівень вищої освіти – перший (бакалаврський), ступінь вищої освіти – бакалавр)² освітньої програми «Соціальна робота» Сумського державного університету³, Положення про кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти Сумського державного університету, Кодексу академічної доброчесності Сумського державного університету, Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційних комісій СумДУ з атестації здобувачів вищої освіти⁴.

Кваліфікаційна робота – це самостійно виконана здобувачем вищої освіти підсумкова робота, що є формою атестації та передбачена на завершальному етапі здобуття певного рівня вищої освіти для встановлення відповідності набутих здобувачем результатів навчання (компетентностей) вимогам освітньої програми, стандарту вищої освіти та Національної рамки кваліфікацій.

¹Національна рамка кваліфікації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

²Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 231 «Соціальна робота» (галузь знань 23 «Соціальна робота»), рівень вищої освіти – перший (бакалаврський), ступінь вищої освіти – бакалавр). URL: <https://mon.gov.ua/>.

³ОП «Соціальна робота». URL: <https://op.sumdu.edu.ua/>.

⁴Реєстр основної нормативної бази системи управління якістю діяльності Сумського державного університету. URL: <https://normative.sumdu.edu.ua/>.

Метою кваліфікаційної роботи для здобувачів освітньої програми 231 «Соціальна робота» (ступінь вищої освіти «бакалавр») загалом є систематизація здобувачами набутих компетентностей і програмних результатів навчання відповідно до стандарту та освітньої програми, зокрема **інтегральна компетентність** – здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в соціальній сфері або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій і методів соціальної роботи та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Здобувачі за освітньою програмою «Соціальна робота» в Сумському державному університеті мають продемонструвати у своїх кваліфікаційних роботах прихильність до «THE INTERNATIONAL ASSOCIATION OF SCHOOLS OF SOCIAL WORK STATEMENT ON SOCIAL WORK RESEARCH», а саме врахування такого:

– дослідження в соціальній роботі здійснюють зокрема задля того, щоб допомогти зрозуміти індивідуальні, міжособистісні та ширші соціальні і структурні проблеми, а також їхні наслідки;

– дослідження містять: 1) оцінку потреб і ресурсів людей у їхніх середовищах і мінливих контекстах їхнього життя; 2) забезпечення інформацією для розроблення, впровадження та оцінювання політики, програм і послуг, особливо для маргіналізованих і вразливих груп населення; 3) покращання соціального добробуту та забезпечення прав людини, соціальної, економічної та екологічної справедливості;

– дослідницька діяльність у сфері соціальної роботи, у кінцевому підсумку, є механізмом підвищення кваліфікації в галузі соціальної роботи, послуг та освіти⁵.

⁵Документ міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи щодо досліджень у соціальній роботі / переклад з англійської Т. Семигіної. 2017. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/>.

НАСТАНОВИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА СТОСОВНО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Проблема, об'єкт, предмет, тема кваліфікаційної роботи

Сучасний світ – велика соціальна система, що постійно ускладнюється. Цивілізація розвивається, однак, з іншого боку, значна кількість людей потерпає від складних життєвих обставин. У відповідь на наявні виклики актуальними є процеси професіоналізації соціальної роботи. У 2014 р. під час світового конгресу в Мельбурні було схвалене глобальне визначення соціальної роботи як заснованої на практиці професії та академічної дисципліни з широким колом цілей – **сприяння соціальним змінам і розвитку, соціальній згуртованості, активізації та визволенню людей.**

У 2018 р. Міжнародна федерація соціальних працівників і Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи ухвалили «Глобальну декларацію етичних принципів соціальної роботи», яка орієнтує на досягнення найвищих стандартів професійної доброчесності. Відповідно до цього документа науковим підґрунтям соціальної роботи є її власні теорії, теорії соціальних і гуманітарних наук, а також важливими визнано **знання місцевого контексту.** Саме на рівні місцевого контексту (але з розумінням міжнародного та національного контекстів) мають фокусувати свої зусилля здобувачі спеціальності 231 «Соціальна робота» (ступіть вищої освіти «бакалавр»).

Серед документів, що визначають нормативно-правове поле професійної соціальної роботи в нашій державі, важливе місце посідає Закон України «Про соціальні послуги». Відповідно до цього закону відбувається розбудова системи надання соціальних послуг у територіальних громадах, метою є наближення послуг безпосередньо до людей і родин, які їх потребують. Надання соціальних послуг відбувається відповідно до державних стандартів, однак навіть за їхньої наявності соціальна робо-

та – це щоразу професійно-творчий процес у відповідь на унікальну життєву ситуацію людини та родини, що можна і потрібно осмислити в поняттях «проблема» – «задача» – «розв’язання». Розв’язання потребує знання державних стандартів і відповідних технологій, методів і засобів роботи, а також і навичок дослідницької діяльності.

Відповідно до цього кваліфікаційна робота бакалавра за освітньою програмою «Соціальна робота» у Сумському державному університеті – це дослідження, яке допомагає здобувачам осмислити і систематизувати власні здобутки, а також установити їхню відповідність вимогам освітньої програми, стандарту вищої освіти, Національної рамки кваліфікацій.

Основа такого дослідження – це усвідомлення здобувачем його проблеми, об’єкта, предмета. Сутність дослідження – авторський внесок здобувача в розв’язання проблеми.

Проблема – це суперечність між знаннями про потреби людей у будь-яких результативних практичних чи теоретичних діях і незнанням способів і засобів їхньої реалізації⁶.

Виконання кваліфікаційної роботи бакалавра має починатися з осмислення проблеми як суперечності під час надання / отримання соціальної послуги в умовах вихідного кейса родини у складних життєвих обставинах відповідно до наявної ситуації в територіальній громаді їхнього проживання.

Аналізуючи вихідний кейс, здобувачі мають побачити за ним певну типову проблему, що стосується й інших родин, і замислитися про соціальні технології, методи, засоби для покращання наявної ситуації. Завдання кваліфікаційної роботи не передбачають розв’язання кейса конкретної родини, хоча і не виключають розуміння здобувачами технології роботи з випадком як базової технології соціальної роботи. Натомість кваліфікаційна робота передбачає авторську реалізацію в контексті умов конкретної територіальної громади певної технології, ме-

⁶Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с. С. 23.

тотоду, засободу, покликаних позитивно вплинути на наявну ситуацію для цільової групи.

Об'єкт дослідження – та частина практики або наукового знання, з якою дослідник має справу. Він є процесом або явищем, що породжують досліджувану проблемну ситуацію.⁷

Об'єктом дослідження у кваліфікаційній роботі бакалавра за освітньою програмою «Соціальна робота», зазвичай, є певна соціальна послуга для конкретної цільової групи (наприклад, соціальна інтеграція внутрішньо переміщених осіб). Водночас проблему можуть утворювати певні незгодженості між визначеннями послуг у різних нормативно-правових документах (наприклад, щодо послуг «адаптації» та «інтеграції»), а також невідображеність у документах особливості застосування тієї чи іншої послуги для конкретної цільової групи (наприклад, на час написання цих методичних вказівок наявні Державний стандарт соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб, Державний стандарт соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ), Стандарт надання послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми, натомість не виявлено стандарту соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб).

Дослідження об'єкта в межах кваліфікаційної роботи передбачено на рівні аналізу чинних в Україні нормативно-правових документів щодо цільової групи. За необхідності також можна досліджувати нормативно-правові документи інших країн (наприклад, якщо досліджують процес соціальної інтеграції біженців у Німеччині, то має бути досліджене законодавство саме цієї країни).

⁷ Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с. С. 42.

Шаблон формулювання об'єкта

соціальна
послуга

???

для
цільової
групи

???

Зразок заповнення шаблону формулювання об'єкта

послуга соціальної інтеграції

для українських біженців у Німеччині
--

Зразок формулювання об'єкта

послуга соціальної інтеграції для українських біженців у Німеччині
--

Предмет дослідження – деталізує проблему в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Водночас саме предмет визначає тему дослідження.

У предметі дослідження для бакалаврської освітньої програми «Соціальна робота» передбачено конкретизацію технології, методу, засобу, практики в межах обраного об'єкта.

Як приклад технологій назвемо тренінгову, форум-театр, партиципаторне мапування, ігрову технологію, групу самопомоги, технологію формування звички тощо.

У завданнях до кваліфікаційної роботи бакалавра передбачено, що здобувач має реалізувати власну пілотну практику взаємодії в межах предмета в конкретній територіальній громаді, зокрема в організації, що є надавачем послуг. Територіальна громада або тип організації можна зазначати в темі кваліфікаційної роботи.

Логіка освітньої програми «Соціальна робота» заохочує здобувачів до послідовності в їхніх курсових роботах, виробничій практиці та навчальних вправах щодо дослідження та взає-

модії з цільовою групою. Однак це не має обмежувати здобувача у виборі теми кваліфікаційної роботи. Передбачено особисту заяву здобувача на ім'я завідувача кафедри щодо затвердження теми кваліфікаційної роботи (додаток А).

Після затвердження теми здобувач має погодити з керівником кваліфікаційної роботи завдання щодо її виконання (додаток Б), обов'язково його дотримуватися, самостійно опрацювати та систематизувати бібліографічні джерела з досліджуваної проблеми; організувати та виконати практичну частину роботи, звітувати про хід виконання роботи на випусковій кафедрі психології, політології та соціокультурних технологій СумДУ, своєчасно подати на розгляд кафедри якісно оформлену кваліфікаційну роботу та пакет супроводжувальних документів.

Шаблон формулювання предмета

послуга

???

 для цільової групи

???

 з використанням методу

???

Зразок заповнення шаблону формулювання предмета

послуга соціальної адаптації

 для похилих людей

з використанням тренінгу цифрової грамотності

Зразок формулювання предмета

Тренінг цифрової грамотності для соціальної адаптації похилих людей

Зразок формулювання теми

Аналіз практики, тренінг цифрової грамотності для соціальної адаптації похилих людей у Конотопській територіальній громаді
--

Мета та завдання кваліфікаційної роботи, настанови щодо її виконання

Отже, у кваліфікаційній роботі бакалавра здобувачі мають продемонструвати опанування інтегральної компетентності щодо розв'язування складних спеціалізованих задач і практичних проблем у соціальній сфері або в процесі навчання.

Відповідно до цього здобувачам запропоновано сформулювати та усвідомити **мету** своєї кваліфікаційної роботи як завдання – визначити та перевірити вплив технології (методу, засобу, практики) соціальної роботи у процесі соціальної послуги для цільової групи.

Зразок формулювання мети

Реалізувати та перевірити вплив тренінгу цифрової грамотності для соціальної адаптації похилих людей в умовах Конотопської територіальної громади

Оскільки для задач важливе не тільки розв'язання, але й перевірка правильності цього розв'язання, то в пропонованому зразку передбачено, зокрема, й «перевірити вплив». Водночас від здобувачів очікується не стільки доведення, що їхня робота мала суттєвий вплив на наявну проблемну ситуацію, вирішення її для родини, поданої в кейсі, скільки демонстрація розуміння і реалізації прийомів оцінювання здійсненого впливу.

Для досягнення мети – розв'язання задачі – у бакалаврській роботі здобувачі мають виконати такі завдання:

1. Проаналізувати вихідний кейс⁸ родини у складних життєвих обставинах і на його підставі конкретизувати проблему дослідження.

⁸Розглянемо як приклад «Кейс родини Ольги» (в основу кейса покладено та адаптовано матеріали Case Study 1: Eve. Social Work Practice with Carers. Research in Practice for Adults, 2016. <https://carers.ripfa.org/>).

Зразок формулювання кейса

Ольга має двох дітей: сина 17 років і доньку 15 років. Мати Ольги померла чотири роки тому, а її батько Кирило живе поруч. У Кирила рання стадія деменції та численні проблеми зі здоров'ям. Ольга працює неповний робочий день на посаді адміністратора в місцевому офісі. Вона більше не зустрічається зі своїми друзями та не має часу на своє хобі (плавання), тому що на перше місце поставила родину.

Син Ольги навчається в коледжі, але навчання не дуже йому вдається, донька має гарні здібності, але вчителі звертають увагу матері, що останнім часом дівчина стала отримувати нижчі оцінки, не допрацьовує вдома. Та й сама жінка помічає, що дівчина стає більш замкнутою та образливою.

Ольга відчуває стрес і самотність. Вона хоче збільшити свій робочий час із фінансових міркувань, але не може.

Ольга звернулася із заявою про соціальну послугу денного догляду для батька до територіального центру соціальних послуг, фахівці здійснили оцінювання потреб, було ухвалено рішення, що немає підстав для надання послуги за бюджетний кошт

2. Здійснити аналітичний огляд нормативно-правових документів (Закону України «Про соціальні послуги», інших законів відповідно до теми роботи, державних стратегій і програм, державних стандартів соціальних послуг тощо) і визначити загальну рамку розв'язання проблеми під час надання соціальної послуги. За необхідності може бути здійснено огляд міжнародних чи європейських документів.

Зразок ключових тез аналізу нормативно-правових документів

За змістом кейса родини Ольги потрібно проаналізувати Державний стандарт догляду вдома. Аналіз стандарту дозволяє окреслити такі рамки для ухвалення рішення щодо кейса: отримувачем послуги може бути людина залежно від її групи рухової активності та наявності когнітивних розладів. Тобто в цьому кейсі отримувачем послуги може бути Кирило. Аналіз положень Закону України «Про соціальні послуги» додає, що для отримання послуги за бюджетні кошти середньомісячний сукупний дохід особи за один квартал, який передреує місяцю, що є попереднім до місяця звернення за наданням соціальних послуг, не перевищує двох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб.

Натомість A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025 звертає увагу на те, що жінки часто узгоджують своє рішення, чи працювати і як працювати зі своїми обов'язками по догляду та чи поділяють ці обов'язки з партнером і як. Жінки також мають непропорційний тягар неоплачуваної роботи, яка становить значну частку економічної діяльності. Європейська комісія продовжуватиме підтримувати роботу держав-членів щодо покращання доступності до якісних послуг із догляду за дітьми та іншими утриманцями. Запропоновано розвивати «доглядові» послуги в громаді

3. Схарактеризувати цільову групу загалом на підставі аналітики за статистичними даними та даними досліджень у відкритому доступі, а також власних пілотних досліджень здобувачів; виокремити вразливості та можливі ресурси, які мають бути враховано під час роботи з цільовою групою.

Зразок ключових тез аналізу особливостей цільової групи

Кейс родини Ольги. За кейсом мають бути схарактеризовані особливості цільової групи жінок, які здійснюють догляд за похилими членами родини. Аналіз має бути спрямовано не лише на дослідження їхньої вразливості, але на наявні ресурси. Може бути, зокрема, застосовано метод «екокарта родини»

4. Проаналізувати за українськими та міжнародними науково-методичними джерелами обрану технологію, метод чи засіб, що може бути застосовано для покращання ситуації для даної цільової групи.

Приклад методу

На підставі кейса родини Ольги може бути застосовано метод «група самодопомоги». Завдання 4 передбачає деталізацію у змісті кваліфікаційної роботи цього методу

5. Подання та аналіз власної пілотної практики взаємодії за обраною технологією методом чи засобом для даної цільової групи в умовах обраної територіальної громади чи соціальної установи;

Додатковий коментар

Здобувачу запропоновано не тільки реалізувати запланований захід із запрошенням на нього, за можливості, героїв кейса, але й урахувати під час проведення заходу реальні умови, наявні в територіальній громаді. Наприклад, заручитися підтримкою наявної в громаді жіночої громадської організації

6. Подати власну позицію щодо етичних засад соціальної роботи в межах змісту кваліфікаційної роботи.

Приклад етичної дилеми

Кейс родини Ольги.

Етична дилема, яка може виникати, для того, хто поруч з Ольгою, у неї самої, у колі групи самопомоги – це дилема щодо того, на якій стадії деменції людина вже потребує догляду і наскільки обмежувати активність такої людини, наприклад, щодо самостійних прогулянок

Наявність дослідницької складової кваліфікаційної роботи забезпечено використанням таких дослідницьких підходів: дослідження в дії, патиципаторні дослідження, наративні дослідження, гендерний аналіз тощо⁹.

Керівництво під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра

Керівник кваліфікаційної роботи – це науково-педагогічний працівник, який має науковий ступінь та/або вчене звання і проводить наукові дослідження за відповідним напрямом або є фахівцем-практиком (з досвідом практичної діяльності понад 5 років) та здійснює керівництво виконанням кваліфікаційної роботи. Призначення керівника здійснюють з урахуванням наукових і професійних інтересів здобувача вищої освіти.

Функціями керівника роботи є такі:

- надавати консультаційну допомогу у визначенні остаточного формулювання теми, підборі літератури та фактичного матеріалу, написанні окремих розділів і висновків кваліфікаційної роботи;
- підготувати та надати здобувачу вищої освіти індивідуальне завдання на кваліфікаційну роботу;

⁹Дослідження у соціальній роботі: Антологія / [упор. Т. Семигіна]. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 203 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/350373357_DOSLIDZENNA_U_SOCIALNIJ_ROBOTI_Antologia.

- здійснювати систематичний контроль ходу та якості підготовки кваліфікаційної роботи відповідно до індивідуального завдання, плану роботи та календарного графіка її виконання;
- інформувати завідувача випускової кафедри в разі недотримання календарного графіка виконання кваліфікаційної роботи;
- здійснювати аналіз результатів перевірки кваліфікаційної роботи на наявність ознак академічного плагіату. Факт перевірки на наявність ознак академічного плагіату та аналізу результатів такої перевірки засвідчує підпис керівника на титульному аркуші роботи;
- здійснити заходи нормоконтролю;
- надавати консультаційну допомогу здобувачам вищої освіти в підготовці до захисту кваліфікаційної роботи;
- підготувати відгук на кваліфікаційну роботу, у якому оцінити якість її виконання та відповідність вимогам до неї.

Керівник роботи має право:

- обирати зручну для нього та здобувача вищої освіти форму організації комунікацій, зокрема встановити періодичність особистих зустрічей чи інших комунікацій;
- вимагати, щоб здобувач вищої освіти дотримувався календарного графіка виконання кваліфікаційної роботи, уважно ставився до отриманих рекомендацій у частині виправлення системних помилок, усунення порушень академічної доброчесності тощо;
- інформувати завідувача випускової кафедри про необхідність вжиття відповідних заходів у разі суттєвих порушень, що можуть призвести до невиконання календарного графіка виконання кваліфікаційної роботи, порушень принципів академічної доброчесності тощо;
- під час оцінювання кваліфікаційної роботи у відгуку потрібно зазначати про невиконання здобувачем вищої освіти рекомендацій щодо виправлення системних помилок, дотримання календарного графіка виконання кваліфікаційної роботи тощо;

– брати участь у засіданні екзаменаційної комісії під час захисту кваліфікаційної роботи.

Виконуючи перелічені функції та маючи відповідні права, керівник кваліфікаційної роботи – це, насамперед, **наставник**, який стимулює творчість і самостійність здобувача під час виконання кваліфікаційної роботи, допомагає в подоланні перешкод і формуванні професійних компетентностей, підбадьорює, пояснює, підтримує.

Загальні вимоги до структури та обсягу кваліфікаційної роботи

Відповідно до Положення про кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти Сумського державного університету (введеного в дію наказом ректора від 17 квітня 2023 р. № 0298-І) кваліфікаційна робота бакалавра повинна мати такі основні структурні елементи:

- титульний аркуш;
- індивідуальне завдання на кваліфікаційну роботу;
- анотація;
- зміст;
- перелік скорочень, умовних позначень, термінів;
- основна частина;
- список використаної літератури;
- додатки.

Титульний аркуш оформлюють із використанням Шаблону титульного аркуша кваліфікаційної роботи (Шаблон за версією 02 затверджено наказом від 17.04.2023 № 0298-І) (додаток В).

Анотація має бути обсягом 1,0 тис. друкованих знаків і містити:

- дані про обсяг кваліфікаційної роботи, кількість рисунків, таблиць, додатків і використаної літератури тощо;
- обґрунтування актуальності теми роботи;
- визначену мету, використані методи та отримані результати;

– рекомендації (за наявності) щодо використання та/або результати впровадження;

– від 5 до 10 ключових слів.

Зміст повинен містити назви всіх структурних елементів, заголовки та підзаголовки (за наявності) із зазначенням нумерації та номери їхніх початкових сторінок.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць вимірювання, скорочень подають за необхідності у вигляді окремого списку. Додатково їхнє пояснення наводять у тексті за першого згадування. Скорочення, символи, позначення, які повторюються не більше ніж дічі, до переліку не вносять.

Вступ має містити загальні характеристика роботи, а саме:

- обґрунтування вибору теми роботи, її актуальності;
- визначення предмета та об'єкта дослідження;
- формулювання проблеми загалом;
- мету і завдання відповідно до предмета та об'єкта дослідження;
- методи дослідження;
- дані про апробацію матеріалів роботи та їхнє оприлюднення в наукових виданнях (за наявності зазначають опубліковані тези, статті здобувача);
- інформацію про структуру та обсяг роботи;
- дані (за наявності) про те, у межах яких програм, наукових тематик і грантів, госпрозрахункових договорів виконували кваліфікаційну роботу із зазначенням номерів державної реєстрації науково-дослідних робіт і найменуванням організації, де виконували роботу;
- дані про практичне значення отриманих результатів (за наявності надають відомості про використання результатів роботи або рекомендації щодо їхнього практичного використання тощо).

У розділах роботи має бути вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень здобувача.

Напрацювання здобувачів щодо завдань рекомендовано детально подати в тексті кваліфікаційної роботи так:

1) теоретичний розділ:

– у підрозділі 1.1 подають вихідний кейс родини у складних життєвих обставинах (завдання 1, а також наявна нормативно-правова база (завдання 2)), визначають суперечність щодо задоволення потреб родини, уточнюють проблему;

– у підрозділі 1.2 надають характеристику цільової групи (завдання 3);

– у підрозділі 1.3 детально аналізують обрану технологію, метод чи засіб (завдання 4);

– у висновках до розділу містяться найбільш важливі результати роботи відповідно до завдань 1–4;

2) практичний розділ:

– у підрозділі 2.1 подають у розгорнутому вигляді алгоритм застосування обраної технології, методу чи засобу (завдання 5);

– у підрозділі 2.2 деталізують як у процесі реалізації обраної технології, методу чи засобу враховано специфіку територіальної громади чи соціальної установи (завдання 5);

– у підрозділі 2.3 надають кількісні та якісні показники аналізу користі для учасників (завдання 5);

– у висновках до розділу містяться найбільш важливі результати роботи відповідно до завдання 5.

Висновки до розділів кваліфікаційної роботи формулюють відповідно до завдань. Висновки до розділів мають не стільки констатувати виконання завдання, скільки стисло відобразити напрацьовані за завданнями результати, висвітлювати їхню наукову новизну та інноваційність практик.

Висновки містять:

1) особливості соціальної роботи під час надання послуги, що є об'єктом, та методу, що є предметом кваліфікаційної роботи, характеризуються з погляду реалістичності досягнення результату;

2) узагальнення щодо реалізованої практики та її продуктивності в умовах територіальної громади;

3) позиції здобувача щодо етичних засад соціальної роботи в межах змісту кваліфікаційної роботи (завдання 6).

У висновках доречним є подання можливих напрямів для продовження досліджень за темою роботи.

Під час написання кваліфікаційної роботи здобувач повинен обов'язково робити посилання на джерела, з яких використано ідеї, розробки, твердження, відомості. **Список використаної літератури** формують в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Оформлення бібліографічного опису у списку використаної літератури відбувається з урахуванням вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015¹⁰, може бути використано генератор посилань¹¹.

До додатків може входити допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи (проміжні формули і розрахунки, таблиці допоміжних цифрових даних, протоколи та акти випробувань, впровадження, листи підтримки результатів роботи, інструкції та методики, опис алгоритмів, які не є основними результатами роботи, інші дані та матеріали). Доцільним є винесення в додатки також і відгуку від організації, на базі якої виконували кваліфікаційну роботу бакалавра.

Обсяг і оформлення кваліфікаційної роботи

Обсяг кваліфікаційної роботи становить – від 40 до 60 сторінок без додатків.

Кваліфікаційну роботу здобувачі виконують на аркушах формату А4, 29–30 рядків на сторінці, 14 кегль, шрифт – Times New Roman, 1,5 інтервалу. Поля: ліве – 25 мм, праве – 15 мм, верхнє і нижнє – по 20 мм. Допустимо подання рисунків і таблиць на аркушах формату А3.

Заголовки структурних частин кваліфікаційної роботи: **ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ** друкують великими літерами жирним шрифтом симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацу. Крапку

¹⁰Приклади бібліографічних описів. URL: <https://library.sumdu.edu.ua/uk/doslidnyku/akademichne-pismo/pryklady-bibliografichnykh-opysiv.html>.

¹¹Grafiati: генератор посилань. URL: <https://www.grafiati.com/uk/>.

в кінці заголовка не ставлять. Після заголовків перед текстом роботи залишається інтервал у два рядки (два полуторних інтервали, текст кожної структурної частини роботи починають із нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків (діаграм), таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою кваліфікаційної роботи є титульний аркуш, що враховується до загальної нумерації сторінок роботи. На титульному аркуші номер не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Далі наводять назву підрозділу.

Рисунки і таблиці необхідно подавати у кваліфікаційній роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Для позначення використовують слово «Рисунок» і нумерацію розділу. Номер рисунка повинен складатися з номера розділу і порядкового номера рисунка, між якими ставиться крапка. Назву рисунка наводять через тире. Наприклад: «Рисунок 1.2 – Педагогічна система як система управління» (другий рисунок першого розділу та його назва «Педагогічна система як система управління»). Номер рисунка та його назву розміщують під рисунком, вирівнюють по центру.

Таблиці нумерують послідовно в межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Назву таблиці наводять на наступному рядку та вирівнюють по центру. Якщо частину таблиці переносять на іншу сторінку, слово «Таблиця» та її номер зазначають один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть: «Продовження табл.» і зазначають

номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2». «Шапку» такої таблиці повторюють на кожній сторінці.

За умови посилання на розділи, рисунки, таблиці, додатки зазначають їхні номери.

Здобувач ступеня «бакалавр» повинен посилатися на всі джерела, внесені до бібліографії за текстом, після згадування про них у квадратних дужках зазначають номер, під яким вони зазначені в переліку, наприклад, [13] або [15, с. 9]. Якщо ж посилаються на кілька джерел, між ними ставлять крапку з комою або тире, наприклад, [6; 12] або [1–7].

Додатки оформлюють як продовження кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку посилань на них у тексті роботи. Кожний додаток починається з нової сторінки. Він повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично до тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкують слово «Додаток ___» і велика літера, що позначає додаток, наприклад, додаток А. Додатки потрібно позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Для забезпечення належної якості оформлення кваліфікаційна бакалаврська робота підлягає обов'язковому **нормоконтролю** щодо додержання встановлених вимог до оформлення. Нормоконтроль здійснюють керівники бакалаврських робіт.

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Декларація про дотримання академічної доброчесності здобувачем вищої освіти в Сумському державному університеті передбачає такі зобов'язання:

– дотримуватися норм чинного законодавства у сфері освіти і науки та інтелектуальної власності;

– дотримуватися корпоративної культури та проявляти повагу до педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників;

– обов'язково застосовувати коректні посилання на джерела інформації в разі використання запозичених ідей, розробок, тверджень, відомостей;

– здійснювати самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації;

– перешкоджати проявам академічної недоброчесності з боку інших здобувачів вищої освіти, а також співробітників університету;

– негайно повідомляти про випадки порушення академічної доброчесності відповідним посадовим особам університету.

Порядок виявлення фактів порушення академічної доброчесності, види відповідальності, а також заходи з попередження таких порушень визначені Положенням про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Сумському державному університеті та Кодексом академічної доброчесності Сумського державного університету.

ВІДГУК І РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Підставою для захисту кваліфікаційної роботи бакалавра є позитивний відгук керівника та позитивна рецензія, подані завчасно разом із примірником кваліфікаційної роботи та необхідною супроводжувальною документацією до екзаменаційної комісії.

Керівник кваліфікаційної роботи надає відгук, у якому:

- зазначає актуальність виконаної кваліфікаційної роботи;
- оцінює відповідність змісту темі кваліфікаційної роботи;
- характеризує відповідність змісту кваліфікаційної роботи положенням Стандарту вищої освіти України зі спеціальності 231 «Соціальна робота» (бакалавр);
- оцінює рівень виконання поставлених завдань;
- формулює, за наявності, зауваження до виконаної роботи;
- надає характеристику щодо якостей, виявлених здобувачем у процесі роботи;
- надає розгорнуту оцінку виконаної роботи відповідно до складових, поданих у таблиці 1.

До відгуку додають інформаційну довідку щодо якісних показників кваліфікаційної роботи (додаток Г).

Рецензентами можуть призначати фахівців (за їхньою згодою) зовнішніх організацій і професорів, доцентів, викладачів університету або інших закладів вищої освіти, які мають кваліфікацію та/або досвід роботи за спеціальністю, за якою здійснюється захист.

У рецензії рецензент:

- зазначає актуальність виконаної кваліфікаційної роботи;
- оцінює ступінь компетентностей, виявлених її автором;
- характеризує, наскільки здобувач розуміється на сучасних тенденціях соціальної роботи як теорії і практики;
- надає розгорнуту оцінку виконаної роботи відповідно до складових, поданих у таблиці 1;
- надає рекомендацію щодо присвоєння (неприсвоєння) здобувачу вищої освіти кваліфікації бакалавра із соціальної роботи.

Таблиця 1 – Складові оцінювання кваліфікаційної роботи здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за освітньою програмою «Соціальна робота»

Складова оцінювання	Керівник кваліфікаційної роботи	Рецензент	Екзаменаційна комісія
Апарат і методи наукового дослідження	0–3 – незадовільно; 4–5 – задовільно; 6–8 – добре; 9–10 – відмінно	2 – незадовільно; 3 – задовільно; 4 – добре; 5 – відмінно	0–3 – незадовільно; 4–5 – задовільно; 6–8 – добре; 9–10 – відмінно
Якість виконання теоретичного пошуку (аналіз, синтез, узагальнення, розв’язання задач, робота з нормативно-правовими, науково-методичними та аналітичними джерелами, якість зроблених висновків)	0–3 – незадовільно; 4–5 – задовільно; 6–8 – добре; 9–10 – відмінно	2 – незадовільно; 3 – задовільно; 4 – добре; 5 – відмінно	0–3 – незадовільно; 4–5 – задовільно; 6–8 – добре; 9–10 – відмінно
Якість практичної складової (чіткість розуміння сутності та алгоритму роботи з обраною технологією, методом чи засобом, якість взаємодії з цільовою аудиторією, якість зроблених висновків)	0–3 – незадовільно; 4–5 – задовільно; 6–8 – добре; 9–10 – відмінно	2 – незадовільно; 3 – задовільно; 4 – добре; 5 – відмінно	0–3 – незадовільно; 4–5 – задовільно; 6–8 – добре; 9–10 – відмінно
Оформлення (відповідність заданій структурі, вимога форматування тексту, оформлення джерел) / подання результатів (повнота відображення змісту кваліфікаційної роботи, наочність)	0–3 – незадовільно; 4–5 – задовільно; 6–8 – добре; 9–10 – відмінно	2 – незадовільно; 3 – задовільно; 4 – добре; 5 – відмінно	0–3 – незадовільно; 4–5 – задовільно; 6–8 – добре; 9–10 – відмінно
Загалом: 0–35 – незадовільно; 36–60 – задовільно; 61–89 – добре; 90–100 – відмінно			

ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Захист кваліфікаційної роботи дає можливість здобувачу продемонструвати напрацьовані компетентності за освітньою програмою, зокрема викласти власне розуміння досліджуваної проблеми та способів її вирішення.

Здобувач готує до захисту доповідь, у якій має бути зазначено актуальність виконаної роботи, її об'єкт, предмет, мету та завдання, напрацьовані результати. Здобувач проголошує висновки за розділами виконаної кваліфікаційної роботи відповідно до завдань, підкреслюючи досягнуту наукову новизну чи інноваційність практики. Окремий наголос потрібно зробити на труднощах, з якими довелося зіткнутися. Також від здобувача очікується висловлення власної позиції щодо етичних засад соціальної роботи.

Для забезпечення наочності доповіді здобувач готує комп'ютерну презентацію, у якій фіксує тему, автора, керівника, об'єкт і предмет роботи, її мету, цільову групу, а також базу, на якій було виконано практичну складову дослідження, територіальну громаду. Слайди презентації не мають дублювати текст доповіді, а натомість ілюструвати її. Ілюстрації щодо актуальності теми, покладених в її основу статистичних даних і власних пілотних розвідок здобувача потрібно подавати у форматі інфографіки. Для ілюстрації напрацьовань практичної частини і досвіду взаємодії з цільовою аудиторією варто застосовувати фото-матеріали. Інфографіку також варто застосовувати і для ілюстрації положень щодо результатів виконання поставлених завдань кваліфікаційної роботи.

Порядок проведення та процедуру захисту визначено вимогами Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційних комісій СумДУ з атестації здобувачів вищої освіти. Відповідно до цього положення проведення засідання комісії щодо захисту кваліфікаційної роботи передбачає:

- 1) оголошення секретарем екзаменаційної комісії:

– прізвища, імені та по батькові здобувача вищої освіти, теми його кваліфікаційної роботи;

– здобутків здобувача вищої освіти (наукових, творчих, рекомендацій випускової кафедри);

2) доповідь здобувача вищої освіти в довільній формі про сутність кваліфікаційної роботи, основні рішення, отримані результати та ступінь виконання завдання;

3) відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії;

4) оголошення секретарем екзаменаційної комісії:

– відгуку керівника або виступу керівника зі стислою характеристикою роботи здобувача вищої освіти під час підготовки кваліфікаційної роботи;

– зауважень і висновків рецензента на кваліфікаційну роботу;

5) відповіді здобувача вищої освіти на зауваження керівника кваліфікаційної роботи та рецензента;

6) оголошення головою екзаменаційної комісії щодо закінчення захисту.

Зазвичай тривалість захисту кваліфікаційної роботи не повинна перевищувати 30 хвилин, зокрема до 10 хвилин – на доповідь здобувача вищої освіти.

Оцінювання результатів виконання та захисту кваліфікаційних робіт здійснюється за офіційно затвердженою в університеті 100-бальною шкалою (Положення про організацію освітнього процесу в Сумському державному університеті). Підсумкова оцінка кваліфікаційної роботи бакалавра формується як сумарна оцінка трьох складових: керівника (максимально – 40 балів), рецензента (максимально – 20 балів), екзаменаційної комісії (максимально – 40 балів).

ОПРИЛЮДНЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційні роботи, що пройшли процедуру захисту, оприлюднюються за допомогою розміщення у відкритій колекції «Кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти» їхніх метада-них (бібліографічного опису та анотації) та повнотекстових елек-тронних версій.

Електронні версії кваліфікаційних робіт у форматі pdf-документа та відповідні супровідні документи з цифровими під-писами (рецензії, акти впровадження, відгук керівника тощо), що пройшли процедуру захисту, передають відповідальні особи випускових кафедр за актом в архів університету на зберігання.

ДОДАТОК А
Шаблон заяви про затвердження теми
кваліфікаційної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

Завідувачу кафедри

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Здобувача (ки) групи _____
(шифр групи)

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

ЗАЯВА

Прошу затвердити мені тему кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності 231 «Соціальна робота» освітньо-професійної програми «Соціальна робота»

(назва теми)

(дата та підпис здобувача (ки))

ПОГОДЖЕНО:

Керівник кваліфікаційної роботи: _____
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

ДОДАТОК Б

Шаблон завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра

Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри

_____ (підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)
_____ 20____ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

здобувачу (ці) групи _____
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

Керівник роботи _____

2. Строк подання студентом роботи «___» _____ 20__ р.

3. Вхідні дані до роботи: звіт переддипломної практики та розгорнута його оцінка.

4. До опрацювання:

1) нормативно-правова база _____

2) цільова група _____

3) технологія, метод, засіб _____

4) практична реалізація на базі _____

5. Календарний план.

№ пор.	Назва етапу виконання кваліфікаційної роботи	Дата звіту	Примітка
1	Науковий апарат дослідження		
2	Розділ перший, висновки до розділу		
3	Розділ другий, висновки до розділу		
4	Загальні висновки		
5	Подання роботи на перевірку		

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Здобувач _____
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

ДОДАТОК В

Титульний аркуш кваліфікаційної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри

_____ (підпис) _____ (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ 20____ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»
зі спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми «Соціальна робота»
на тему

Здобувача (ки) групи _____
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ (підпис)

_____ (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача (ки))

Керівник _____

(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ) (підпис)

Суми – 20__

ДОДАТОК Г

Інформаційна довідка щодо якісних показників кваліфікаційної роботи

П. І. П/б здобувача вищої освіти _____

Освітній ступінь «бакалавр»

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітня програма «Соціальна робота»

№ пор.	Якісні показники кваліфікаційної роботи	Значити так / ні
1	Виконана за програмою академічної мобільності	
2	Високий рівень використання програмного забезпечення ²⁾	
3	Результати впроваджено на підприємстві, (в організації, установі) або в навчальному процесі ³⁾	
4	Виконана на замовлення підприємства (організації, установи) ³⁾	
5	Захищена на підприємстві (в організації, установі)	
6	Захист англійською мовою ⁴⁾	
7	Комплексна кваліфікаційна робота ⁵⁾	
8	Виконана під подвійним керівництвом ⁶⁾	
9	Поглиблена наукова складова (участь у НДР, участь у всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт)	
10	Результати оприлюднені в тезах доповіді, фаховій статті	

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Завідувач кафедри ППСТ _____
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

1) додається до відгуку керівника на кваліфікаційну роботу здобувача за всіма освітніми ступенями;

2) крім спеціальностей ІТ-спрямування, ОП «Економічна кібернетика»;

3) враховується лише за наявності акта впровадження та листа-замовлення на проведення дослідження;

4) крім англомовних освітніх програм та освітніх програм спеціальностей 035 «Філологія», 292 «Міжнародні економічні відносини»;

5) виконали два або більше здобувачі однієї або різних спеціальностей;

6) співкерівництво кваліфікаційної роботи здійснили викладач і фахівець-практик або науково-педагогічний працівник СумДУ та іноземного ЗВО.

Електронне навчальне видання

Методичні вказівки
щодо виконання, оформлення та захисту
кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «бакалавр»
для студентів спеціальності 231 *«Соціальна робота»*
денної та заочної форм навчання

Відповідальний за випуск А. М. Костенко
Редактор І. О. Кругляк
Комп'ютерний набір і верстання О. В. Купенко

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 2,09. Обл.-вид. арк. 1,19.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.